

הישיבה השמונים ושש של הכנסת החמש עשרה
יום רביעי, י' באדר א' התש"ס (16 בפברואר 2000)
ירושלים, הכנסת, שעה 11:01

נשיא גרמניה יוהנס ראו

(נושא דברים בשפה הגרמנית, להלן תרגומם לעברית)

כבוד הנשיא, כבוד היושב ראש, גבירותי ורבותי, אני יודע מה משמעות הדבר בעבור כמה מביניכם לשמוע היום את השפה הגרמנית במשכן זה. אני אסיר תודה על כך שהואלתם להזמין אותי לכאן, ובהחלטתכם אני רואה אות להחלטה שלא להשכיח את ההיסטוריה לעולם, ועם זאת, גם אות לנכונות להתגבר על ימי העבר ועל מה שמתק במ.

לפני עם ישראל אני מרכין את ראשי בהכנעה בפני הנרצחים, אלה שלא נמצאו להם קברים, קברים שלפניהם הייתי יכול להתייבב ולבקש מחילה. אני מבקש מחילה על מה שעשו הגרמנים בשמי ובשם בני דורי, וזאת למען ילדינו ונכדינו, שאותם הייתי רוצה לראות בעתיד קשורים עם עתיד ילדי ישראל.

אני פונה אליכם, חברי בית המחוקקים של מדינת ישראל, מדינה שקמה לאחר 2,000 שנה ושימשה מקום מקלט ליהודים מכל רחבי העולם ובמיוחד לניצולי השואה.

אין חיים ללא זיכרון. גורל הדורות הבאים קשור תמיד בגורלם של אלה שהלכו לעולמם. הנשיא ויצמן הבהיר לנו בנאומו המרשים בבונדסטאג הגרמני, בשנת 1996, בשפה העברית, מה הוא המובן של המשכיות זו. לגבי היהודים, המשכיות היא דבר המובן מאליו. אבל גם אנחנו, בגרמניה ובאירופה, אנו שיש לנו היסטוריה לגמרי שונה, צריכים להישמר פן נאבד תחושה זו.

הייתי רוצה להביא לכם ציטוט מתוך משל, משל מתוך נאומו של הנשיא ויצמן, כי אני לא הייתי יכול לבטא זאת טוב יותר: "רק 150 דורות חלפו מאז יצא עמוד האש ביציאת מצרים עד תמרות עמודי העשן של השואה. ואני שנולדתי מזרעו של אברהם ובארצו של אברהם, ככולם הייתי. וכשם שאני מלווה אותם שם, כן מלווים אותי אבותי ועומדים לצדי כאן". כך אמר הנשיא ויצמן בדבריו.

גם אנחנו, הגרמנים, נלווה בכל הזמנים בתמונות הרצח שגרמניה אחראית להן, וגרמנים וישראלים קשורים בעבותות הזיכרון הזה. אפשר שהרוצח נוטל עמו את אשמתו לקבר, אולם תוצאות האשמה על אותם מעשים שערערו את יסודות המוסר האנושי - זה דבר אשר הדורות הבאים נושאים על גבם.

זמן רב לפני השואה היתה תפיסה זו מעוגנת במסורת היהודית וגם במסורת הנוצרית, זו היתה גם כן התשתית לאתיקה בעולם המערבי. אבל כיום נתונה דאגתנו לשאלה, איך ידעו הדורות הבאים להתמודד עם האשמה של אבותיהם. עלינו להבהיר לילדינו שוב ושוב מהו הקשר הזה, ולכן חידוד המודעות ההיסטורית הוא אחד האתגרים הפוליטיים והתרבותיים החשובים ביותר ביחסי ישראל-גרמניה. כאשר לא יהיו ניצולי השואה עוד עמנו, אנחנו צריכים להבטיח שהדברים יועברו כולם לדור הצעיר, ואנו חייבים זאת גם לאותם גרמנים שבזמנם, בשעת המבחן, פעלו על פי אמות מידה מוסריות.

לא אחת שואלים אם בעקבות מאורעות העבר יכולים להתקיים יחסים תקינים בין גרמניה לישראל. מכיוון ששאלה זו מוצגת בהכללה, איני יכול להשיב עליה אלא בשלילה. מערכת היחסים בין מדינותינו תהיה תמיד מיוחדת. בשל הדברים שאנו יודעים עליהם, ממה

שאנחנו לומדים מן העבר, אנחנו נעצב את העתיד. זו הנורמליות ביחסי גרמניה-ישראל.

מן ההיסטוריה נובעת האחריות, והיא מוצאת ביטוי ראשוני בחינוך, בבתי הספר, בהקמתם של אתרי זיכרון ובטיפוחם.

לאחר תקופה ארוכה של דיונים - היושב ראש דיבר על כך - החלטנו, ב 27 בינואר, לקיים יום זיכרון לשחרור מחנה אושוויץ, שהפך ליום זיכרון גם בגרמניה, והצהרנו על הקמת אתר זיכרון מרכזי לשואה בברלין.

גבירותי ורבותי, בוודאי עקבתם אחרי הדיון בנוגע לאתר הזיכרון הזה, ואני מבקש מכם לפרש את הדיון נכונה, לא אחרת מכפי שהוא היה. זה היה למעשה מאבק לגבי הדרך הנכונה לשימור הזיכרון. חלילה לנו מלהגיע למצב שבו הקמת אתר זיכרון יכולה להתפרש בטעות כדרך להתחמקות מנטל האחריות. הזיכרון זקוק לאתרים, אולם אתרים אינם יכולים לבוא תחת הזיכרון.

סיוע חומרי גם הוא אינו יכול לבוא כפיצוי על העוול שנעשה למיליוני עובדי הכפייה. עצם העובדה שגם מפעלים וגם ממשלת גרמניה הסכימו להקים קרן לסיוע הומניטרי לקורבנות אלה של המשטר הנאצי היתה חשובה, משום שיש בה משום הודאה בנטל האחריות שלנו. אבל, עלינו להמשיך את העשייה בנושא זה. הזיכרון לא היה אלא קליפה ריקה, ריק מתוכן, אילולא היה מלווה גם בעשייה אחראית.

לזיכרון האקטיבי הזה מיתוספת גם אחריותנו למדינה שהיתה למולדת לניצולי השואה. האחריות לישראל היא אחד מעמודי התווך של מדיניות החוץ של גרמניה מאז הקמתה.

גרמניה וישראל נמצאות היום בתהליך של חילופי דורות. ניצולי שואה עדיין חיים בינינו, אך במהרה יקבעו נכדיהם את האירועים הפוליטיים ואת החשיבה הפוליטית. משום כך כה חשוב להעביר את הידע מדור לדור.

לשם כך מה שחשוב בראש ובראשונה הוא, שהצעירים משתי המדינות יכירו אלה את אלה וידעו להתמודד בצוותא עם העבר ויחתרו יחדיו לעתיד. זה נכון בראש ובראשונה לגבי הצעירים הגרמנים המבקרים מדי שנה באלפיהם בישראל, אם כתיירים ואם כמתנדבים בפרויקטים הומניטריים. דווקא בפני צעירים אלה, שכמה מהם מתארחים היום בכנסת, אני רוצה להביע את הערכתי: אתם השגרירים האמיתיים של מדינתנו.

אולם דברים אלה נכונים גם לגבי הנוער הישראלי, שניתן להבין שאינו חס דחף מיוחד לבקר בגרמניה. אבל, אני הייתי רוצה שצעירים ישראלים רבים יותר מכפי שהיו עד כה יבואו לגרמניה ויגבשו לעצמם דעה אישית עליה. כאשר שמעתי מבחורה ישראלית צעירה שמבקרת אצל סבה בגרמניה מדי פעם, שהיא שמרה בסוד את ביקורה השנתיים, משום שחשה בושה, הצטערתי. אני יכול להבין את החשש הזה מלהתוודע לגרמניה, אבל בלי מפגש בין בני הדור הצעיר של שתי מדינותינו לא נוכל להבטיח שיחסינו המיוחדים ימשיכו לשגשג כפי שהיינו רוצים. הלימוד זה מזה, ההתנסות ההדדית - זו משימה שלא תסתיים לעולם.

אני פונה אליכם בבקשה להפעיל אתי כל מאמץ על מנת לעודד את מלאכת הלימוד ההדדי הזה. בימים הקרובים אנחנו עומדים לחתום על הסכם להקמת פורום גרמני-ישראלי בעבור הדור הצעיר למטרה זו. אנחנו עומדים להקים תוכנית להענקת מלגות שמטרתה לסייע לבני נוער מישראל להכיר את גרמניה של היום. אבל ללא המעורבות של מנהיגים פוליטיים, גם מיטב המאמצים יעלו בתוהו. לכן אני אומר שיוזמות אלה זקוקות לתמיכתכם כדי שיוכרתו בהצלחה.

לאיזו גרמניה יכולים הצעירים הישראלים להתוודע היום? הרפובליקה הפדרלית של גרמניה היא דמוקרטיה חיה ופלורליסטית. לאחר כל אימי העבר מעמידה החוקה שלנו את כבוד האדם לפני הכול. הסעיף הראשון בחוקה אומר: לא ייפגע כבודו של אדם. בחברה שלנו יכולים מיעוטים להתפתח, יכולות תרבויות שונות למצוא דרכי ביטוי שונות. יש המכנים את מדינתנו מדינה רב דתית ורב תרבותית.

מובן שגם אצלנו קיימות תופעות של שנאת זרים, של השתלבות, אינטגרציה וביטויי אנטישמיות. הניסיון להכחיש זאת מטעה ומסוכן. בנקודה זו אנחנו עדיין מתמודדים עם אתגרים גדולים, אך לעתים בעיות אלה חמורות פחות במקומות שבהם דווקא יש ריכוזים גדולים של אזרחים רבים שאינם ממוצא גרמני, כמו בברלין או במרכזי אוכלוסייה במערב גרמניה. שנאת הזר קלה יותר דווקא במקומות שבהם הזר אינו מצוי.

לגרמניה של היום שייכות גם כן הקהילות היהודיות, שהולכות ומתרחבות, והן נדבר חשוב בחיים במדינתנו. איגנץ בוביס, שמצא את מנוחתו האחרונה במולדת אמונתו, החזיק תמיד בעיקרון - להיות גרמני ויהודי גם יחד.

גרמניה מבקשת להיות מדינה פתוחה, ליברלית ומכניסה אורחים, שבה מוצאים אנשים בני דתות ותרבויות שונות את מקומם בחיים בצוותא. אבל זה מחייב קודם כול לחיות בשכנות טובה, דבר שצריך להוכיח את עצמו מדי יום ביומו, כלומר לא להתמקד במה שמפריד, אלא במה שמאחד, במכנה המשותף. על אף ריבוי התרבויות והדתות עלינו לחפש ערכים שמשותפים לנו ולטפחם.

שכנות טובה היא עיקרון שמתייחס לחיים בתוך המדינה וגם ביחסים עם מדינות אחרות. ולכן נקשרה דרכה של גרמניה ב 50 השנים האחרונות עם זו של אירופה.

זו היסטוריה עם תקווה. צעירים ישראלים שעוסקים בהיסטוריה הגרמנית לאחר השואה יכלו ללא ספק לקלוט מכך רעיונות חשובים. גם האירופים בחרו לפתוח דף חדש עם גרמניה עוד לפני 50 שנה. גרמניה, אשר ניתקה עצמה מהמסורת ההומנית של אירופה, שבה ונקלטה על ידי שכנותיה. תחילה כמובן באי אמון, שהיה אפשר להבינו, אבל לאחר מכן ברוח השכנות הטובה שהפכה למלת מפתח בהקמת האיחוד האירופי.

מפעל האיחוד האירופי הוא אחד הפרויקטים הפוליטיים המצליחים ביותר בעשור האחרון. מפעל זה ימשיך ויתרחב ויפתח את כוחות המשיכה מעבר לגבולותיה של אירופה. אירופה הצליחה לגנוז את ההיסטוריה של הקונפליקטים בגנזך ההיסטוריה, קונפליקטים שנבעו מתפיסת עקרונות מדיניים שקבעו את התפתחותה במשך שנים רבות. האינטרסים הלאומיים של המדינות החברות באיחוד האירופי קשורים באופן כה הדוק, עד שכולן מפיקות ממנו תועלת רבה יותר מכפי שיכולה להפיק כל מדינה בפני עצמה.

תהליך האינטגרציה של האיחוד האירופי הכניס אותנו לתקופה של שלום ושגשוג שאירופה לא זכתה להם קודם מעולם. אירופה היא קהילה ערכית אשר מבוססת על עקרונות החופש, הדמוקרטיה, שמירת זכויות האדם, חירויות היסוד ושלטון החוק. כך כתוב בהסכם אמסטרידם. אירופה לא תרשה שעקרונות אלה יועמדו בספק על ידי אחת מחברות האיחוד. אנו לא נרשה ששנאת זרים, גזענות ולאומנות ישובו ויכו באירופה.

האם יכול הניסיון האירופי לשמש דוגמה שניתן להחיל אותה באזורים אחרים בעולם, כמו בישראל ובמזרח התיכון? זו שאלה שמוצגת יותר מפעם אחת. אבל אין להשוות סכסוכים. רק לעתים רחוקות עשוי פתרון סכסוך מסוג אחד לשמש מתכונת שנותנת פתרון לקונפליקטים אחרים.

הדבר נכון במיוחד בימים אלה, משום ששוב פרצו פעולות איבה. אולם מסקנה אחת אנחנו צריכים להסיק: המעבר ממצב מלחמה לחיי שכנות יציבים ניתן ליישום אך ורק על ידי הסכמה על דרך חשיבה משותפת, שאינה מתמצית בחוזים. צריך להחליף את האנוכיות הלאומית בעשייה פרודוקטיבית משותפת. זהו סוד ההצלחה באירופה. ממצב של אי פיוס לכאורה יכולים לצמוח חיים של אלה לצד אלה, ולבסוף אף אלה עם אלה.

הדברים אשר מייחדים את אזורכם אינם מאפשרים, כמובן, להקיש בפזיזות מתהליך האיחוד האירופי על פתרון הסכסוך הישראלי הערבי. יהיה זה פזיז שלא לזכור, שעצם קיום המדינה עומד, לעתים קרובות, בסימן שאלה. אבל מכאן, אין הכרח שתשרור שנאת עולם. ההיסטוריה יכולה גם להניב הצלחות, ואני משוכנע שגם באזורכם יכריע הרצון הטוב, וזה ממלא אותי תקווה. על אף המשברים והקשיים, עבודה ממושכת ומאמצים כבירים הביאו לתקווה לסיום הסכסוך, מאז שיחות השלום בשנות ה-70 - ונדמה לי שזה היה של אנור סאדאת ומנחם בגין - דרך מאמציו של יצחק רבין, ועד הצעדים שננקטים היום. התקווה של האדם לשלום, למרות הקשיים, גדולה בהרבה מאי פעם. אני משוכנע, שניתן להגשים את השלום.

אירופה והמזרח התיכון קשורים באופן הדוק ובתחומים רבים. לאזור הזה היתה השפעה מכרעת על התפתחות של מה שנחשב כיום לתרבות האירופית. היציבות במזרח התיכון ובכל מרחב אזור הים התיכון חשובה ביותר להתפתחותה של אירופה. איש לא יוכל לחיות בשלווה, כאשר שכנו מצוי בסכנה מבחינה פוליטית וחברתית. רק הצדדים המעורבים יכולים להשכין שלום במזרח התיכון, אולם אירופה רוצה וגם יכולה לסייע בעיצוב השלום שיושג.

כבוד הנשיא, גבירותי ורבותי, אני רואה בהזמנה לשאת את דברי בבית הנבחרים הזה הזדמנות וכבוד רב. אני מקווה, שביקורי יביא בעקבותיו רעיונות חדשים להידוק היחסים בין מדינותינו. אני מכוון בדברי לצעירים ולבני הנוער, ואני בטוח, שאם נעביר להם, לצעירים, את הזיכרון, אם נעודד אותם לקיים מפגשים, לא נצטרך לדאוג עוד לעתיד היחסים בין ישראל לגרמניה.

אני מאחל לכם ולנו, שדברים אלה יתקיימו. תהא המאה הזאת, הבאה עלינו לטובה, מאה של שלום לבניו ולבנותיו של אברהם ולעולמנו שלנו כולו.

(מחיאות כפיים)